

■ درس هفدهم:

ستاره روشن

■ اهداف

- ۱ آشنایی با نمونه فاخری از ثر کهن؛
- ۲ تقویت روحیه ارج نهادن به بزرگان؛
- ۳ تقویت روحیه راست گویی و صداقت و دوری از عیب‌جویی؛
- ۴ گسترش و افزایش گنجینه واژه‌ها و مهارت کاربرد واژه‌های مخالف؛
- ۵ تقویت توانایی دریافت پیام درس؛
- ۶ تقویت روحیه احترام گذاشتن به والدین.

■ آموزش

جلسه اول

آموزش درس	۴۰ دقیقه
درک مطلب	۱۰ دقیقه

روش‌های پیشنهادی تدریس

۱ روش بارش مغزی؛

۲ روش کارایی گروه؛

۳ روش روشن سازی طرز تلقی.

روش روشن سازی طرز تلقی : پس از خواندن درس «ستاره روشن»، که نثری کهن دارد، می‌توان به ترتیب زیر از روش روشن‌سازی طرز تلقی بهره جست :

جملاتی ناقص دربارهٔ پیام درس و اهمیت راستگویی توسط معلم مطرح می‌گردد و دانش‌آموزان با تکمیل جملات، طرز تلقی خود از راستگویی را بیان می‌کنند. سپس دانش‌آموزان به صورت گروهی طرز تلقی خود را ارزیابی می‌کنند.

طرز تلقی افراد بر رضایت شخصی‌شان اثر می‌گذارد. به همین دلیل جنبهٔ مهمی از یادگیری محسوب می‌شود. در مرحلهٔ اول که معلم سؤالی را مطرح می‌کند (مثلاً پیام درس را مورد سؤال قرار می‌دهد) به دانش‌آموزان کمک می‌کند تا با پاسخ دادن به سؤال یا تکمیل یک جمله طرز تلقی خود را ارزیابی کنند. در مرحله بعد دانش‌آموزان دور هم جمع می‌شوند تا این طرز تلقی را مورد بررسی قرار دهند و بهترین مورد را انتخاب کنند. سپس مجدداً هر فرد پاسخ خود را تکرار می‌کند تا مشخص شود که آیا تغییری در آن رخ داده است یا خیر. به این صورت دانش‌آموزان قادر می‌شوند طرز تلقی‌شان را بر یک پایهٔ محکمی از حقایق، اطلاعات و منطق، استوار گردانند.

عمده‌ترین ویژگی این روش تقویت تفکر انتقادی در دانش‌آموزان و نیز زمینه‌سازی شرایطی برای شنیدن عقاید متفاوت است.

نکات مهم درس

اصطلاحات و عبارات :

راست گفتن پیشه گیرید، که روی را روشن دارد : راست گویی و صداقت در پیش گیرید که موجب روشنی و نورانی شدن چهره شما می‌گردد.

هر که شما را به زاد بزرگ‌تر باشد وی را بزرگ‌تر دارید : حرمت کسانی را که از شما بزرگ‌ترند نگاه دارید و به آنان احترام بگذارید.

■ تاریخ بیهقی : تاریخ بیهقی کتابی تاریخی است به زبان فارسی، نوشتهٔ ابوالفضل محمد بن

حسین بیهقی. این کتاب درباره اتفاقات چهل و دو ساله پادشاهی غزنویان است در سی فصل. تاریخ بیهقی هم از جنبه تاریخ نگاری و هم از جنبه ادبی بسیار درخور توجه است. در این کتاب به مراسم و آداب و رسوممانند خطبه خواندن، خلعت دادن و جشن مهرگان و... اشاره شده است. از جنبه ادبی، سبک نگارش کتاب گیرایی و دلپذیری خاصی دارد. تاریخ بیهقی از بهترین نمونه‌های نثر و اوج بلاغت زبان فارسی شمرده می‌شود. نثر کتاب حاکی از تسلط بیهقی به زبان فارسی و عربی است. بیهقی برای باورپذیر کردن و اثرگذاری بیشتر و همچنین برای ایجاد کشش حساسیت در خوانندگان، این کتاب را به صورت داستانی نگاشته است.

■ بزرگمهر حکیم :

در لغت بزرگمهر به معنای «آفتاب بزرگ» یا «صاحب محبت بزرگ» است. بزرگمهر بختگان فرزند بختگ وزیر خردمند انوشیروان، شاه ساسانی بود که ابتدا به منظور آموزش فرزند انوشیروان (هرمز) گماشته می‌شود و به دلیل کیاست و خوش رفتاری، کم‌کم به مقام وزارت می‌رسد و در امور کشورداری با شایستگی بسیار به انوشیروان خدمت می‌نماید. وقتی حکیمان هندوستان برای آزمودن هوش حکیمان ایرانی بازی شطرنج را با خود به ایران آوردند، تنها بزرگمهر توانست رمز آن را کشف کند و در مقابل، بازی «نرد» را ابداع نمود و آن را برای شاه هندوستان فرستاد.

■ چند سخن از بزرگمهر :

- اگر خرسند و رضا باشی، زندگی به دلخواه سپاری.
- آدمی باید از گناه بیرهیزد و هر چه را بر خویش نمی‌پسندد به دوست و دشمن خود روا ندارد.
- در آیین خرد، در هر کاری اندیشه باید.
- برای آدمی، دشمن دانا از دوست نادان بهتر.
- هر که تنِ درست و نیرو دارد، هرگز سخن نادرست نمی‌گوید. دروغگویان بیمار و ناتوان و زبون اند.

■ چند حدیث برای احترام به بزرگان :

- پیامبر اکرم (ص) : نگاه با محبت فرزند به پدر و مادرش عبادت است.
- امام صادق (ع) : آن کسی که بزرگ‌ترها را احترام نکند و به کوچک‌ترها محبت نکند، از ما نیست.
- پیامبر اکرم (ص) : نیکی کردن به پدر و مادر بر جای جهاد می‌نشیند.
- امام صادق (ع) : کسی که به والدین خود از روی غضب بنگرد در حالی که والدین بر او ستم کرده باشند، خداوند نماز او را نمی‌پذیرد.
- پیامبر اکرم (ص) : هر که پدر و مادر خود را راضی کند، خدای را از خود راضی کرده است و

هر کس آنان را به خشم آورد، خدای را به خشم آورده است.

جلسه دوم	
دانش ادبی	۲۰ دقیقه
فعالیت‌های نوشتاری (۱)	۳۰ دقیقه

دانش ادبی

نظر به اینکه در این درس، موضوع آموزش، یادآوری یکی از روابط معنایی بین واژگان است، ضرورت دارد به واژه‌هایی که با هم رابطه تضاد معنایی و ناسازی دارند، اشاره شود. به این دسته از واژه‌ها واژگان مخالف یا متضاد هم می‌گویند. مقصود از «متضاد یا مخالف»، تضاد و اختلاف و ناسازی در معنای واژه‌هاست.

فعالیت‌های نوشتاری (۱): املا و دانش ادبی

■ فعالیت شماره سه :

هدف از این فعالیت بازیابی واژه‌های متضاد است.

(دوست، دشمن)، (هستم، نیستم)، (دوستان، دشمنان)، (زندگی، مرگ)

جلسه سوم	
بخوان و بیندیش	۳۰ دقیقه

جلسه چهارم	
املا	۳۵ دقیقه
تمرین خواندن (روان خوانی با رعایت لحن)	۱۵ دقیقه

املا

ایجاد تنوع در نوشتن املا و مشارکت دادن دانش‌آموزان در طراحی متن املا تأثیرات مثبتی بر

یادگیری فعال آنان دارد. به همین منظور می‌توان به شیوه زیر عمل کرد :

هر گروه با کمک اعضا، یک متن املا می‌نویسد. متن املا توسط معلم جمع‌آوری و از هر متن یک بند را انتخاب می‌کند و در کلاس می‌خواند. در این بخش معلم می‌تواند انتخاب متن را نیز مورد ارزیابی قرار دهد.

تمرین خواندن (روان خوانی با رعایت لحن)

مفاهیم درس ستاره روشن اثر ابوالفضل بیهقی با لحن تعلیمی همخوانی دارد.

لحن تعلیمی: این لحن که به آن «لحن اندرزی» نیز می‌گویند، اگر با قرائتی آرام و آهسته باشد، در دل شنونده نفوذ می‌کند و نکات خوب زیستن را به مخاطب خود القا می‌نماید. نویسنده این گونه متون، از جایگاه انسانی آگاه و با زبانی شبیه به زبان پدران و معلمان دلسوز، با مخاطب خود سخن می‌گوید. در مواردی که مخاطب پایین تر از گوینده قرار دارد، این دلسوزی کمی به تحکم نزدیک می‌شود.

جلسه پنجم	
۳۰ دقیقه	فعالیت‌های نوشتاری (۲)
۲۰ دقیقه	ارزشیابی

فعالیت‌های نوشتاری (۲): نگارش

برگرداندن نثر کهن به نثر ساده امروزی :

نثر امروزی	نثر کهن
من نخستین فردی باشم که به او ایمان آورم.	نخست کسی، من باشم که بدو گروم.
به نیکی سخن بگوید و مراقب باشید که بدی نکنید.	نیکویی گوید و زینهار بدی نکنید.
راست‌گویی را پیشه خود سازید.	راست گفتن، پیشه کنید.

جلسه ششم	
۵۰ دقیقه	فعالیت‌های نوشتاری (۳)

فعالیت‌های نوشتاری (۳): کارگاه نویسندگی

هدف از این فعالیت آشنایی با لطیفه ادبی و همچنین تقویت توانمندی درک معانی نهفته در لایه‌های زیرین متونی است که به شکل لطیفه در متون کهن و امروزی مشاهده می‌شود. لطیفه در متون کهن فارسی در حقیقت به منزله چاشنی کلام است. بی‌شک شناخت کنایه‌های موجود در این گونه متون، درک دانش‌آموزان را عمیق‌تر می‌سازد.

جلسه هفتم	
کارگاه درس پژوهی	۵۰ دقیقه

یکی از اهداف این فعالیت آشنایی دانش‌آموزان با مناظره است. مناظره در اصطلاح ادبی، شعر یا نثری است که در آن دو چیز یا دو کس در مقابل هم قرار می‌گیرند و بر سر موضوعی با هم بحث و گفتگو می‌کنند تا سرانجام یکی بر دیگری غالب آید و نتیجه دلخواه و از پیش معلوم، گرفته شود. معمولاً هدف شاعر یا نویسنده از مقابله و مباحثه دو عنصر مخالف نتیجه‌ای اخلاقی است. مباحثه‌کنندگان یا انسان‌اند، یا اشیا و جانوران و مفاهیم انتزاعی، که در قالب شخصیت‌های انسانی قرار می‌گیرند و گاه هر کدام مظهر عقیده یا طرز فکری می‌شوند. اگر چه مناظره‌ها بیشتر به شعر است، در ادبیات فارسی، مناظره منشور هم موجود است. نمونه‌ای از مناظره در شعر پروین اعتصامی:

بلبل آهسته به گل گفت شبی	که مرا از تو تمنایی هست
من به پیوند تو یک رأی شدم	گر تو را نیز چنین رأیی هست
گفت فردا به گلستان بازآی	تا ببینی چه تماشایی هست
گر که منظور تو زیبایی ماست	هر طرف چهره زیبایی هست
پا به هر جا که نهی برگ‌گلی است	همه‌جا شاهد رعنائی هست
باغبانان همگی بیدارند	چمن و جوی مصفای هست
قدح از لاله بگیرد نرگس	همه‌جا ساغر و صهبایی هست
نه ز مرغان چمن گمشده‌ایست	نه ز زاغ و زغن آوایی هست

نه ز گلچین حوادث خبری است نه به گلشن اثر پای هست
هیچ کس را سر بدخویی نیست همه را میل مدارایی هست
گفت رازی که نهان است بین اگر دیده بینایی هست
هم از امروز سخن باید گفت که خبر داشت که فردایی هست

(پروین اعتصامی)

جلسه هشتم	
درک متن	۳۰ دقیقه
هنر و سرگرمی	۲۰ دقیقه

درک متن

■ هدف از این فعالیت آشنایی با حرف اضافه «تا» و همچنین آشنایی با کارکردهای «تا» به عنوان حروف اضافه ساده است.

مفهوم تا در هر یک از جمله‌های درک متن :

- * آنها دام وتله می‌گذارند تا تو را در دام بیندازند : تا به مفهوم «برای اینکه» به کار برده شده است.
- * می‌خواهم به مهدی کمک کنم تا درس‌هایش را بهتر یاد بگیرد : تا به مفهوم «برای اینکه» است.
- * از شام تا سحر بیدار بود : در این بخش تا به مفهوم «فاصله زمانی» به کار رفته است.
- * تاکنون چندتا کتاب خوانده‌ای؟ : در این قسمت به مفهوم «واحد شمارش» به کار رفته است.
- * تا شام، نیفتاد صدای تبر از گوش : در این بخش تا به مفهوم «فاصله زمانی»، تا شب هنگام به کار رفته است.

هنر و سرگرمی

تکالیف خلاقانه : فعالیت مربوط به طراحی سؤالات خود نوعی تکلیف خلاقانه است. برخی از اهداف این گونه فعالیت‌ها را می‌توان به شرح صفحه بعد طبقه‌بندی کرد :

- درگیر کردن مستقیم دانش‌آموز در خلال برنامه درسی با کتاب و مسائل آموزش داده شده.
- آشنا کردن دانش‌آموزان با نحوه طرح سؤال؛
- ترغیب کردن تمامی دانش‌آموزان به فعالیت و توجه به تفاوت‌های فردی آنان، به خصوص در فعالیت‌هایی که به صورت گروهی و مشارکتی طراحی شده است.
- ایجاد تنوع در کار معلم و دانش‌آموز و تأکید بر نقش تعاملی معلم – دانش‌آموز.

جلسه نهم	
املاي پایانی	۵۰ دقیقه

بسمه تعالی	
سوالات املاي درس هفدهم «ستاره روشن»	
نام و نام خانوادگی :	کلاس :
تاریخ :	
۱- جاهای خالی را با واژه‌های مناسب پر کنید. (الف) ما را از علم خویش بهره دادی و هیچ چیز..... نداشتی تا دانا شدیم (دریق - دریغ) (ب) هر که از شمابه زاد بزرگ تر باشد، وی را بزرگ تر دارید و..... او نگاه دارید. (هرمت - حرمت)	
۲- املاي زیر را تصحیح کنید و شکل صحیح واژه‌ها را بنویسید. ستاره روشن چنان خواندم که چون بزرگمهر حکیم، برادران را وصیت کرد که پیغامبری خواهد آمد، نام او محمد مصطفی (ص) اگر روزگار یابم، نخست کسی من باشم که بدو گروم، شما هم فرزندان خود را چنین و سیّت کنید تا بهشت یابید. حکما و علما نزدیک وی می آمدند و می گفتند که ما را از علم خویش بهره دادی و ستاره روشن ما بودی که ما را راه راست نمودی، ما را یادگاری ده از علم خویش.	
۳- واژه‌ها را در جای مناسب قرار دهید. (حرام، پیشه، عیب) (الف) مردمان را..... مکنید که هیچ کس بی عیب نیست. (ب) چشم و گوش و دست از..... و مال مردمان، دور دارید. (پ) راست گفتن..... گیرید که روی را روشن دارد.	
۴- با حروف داده شده دو واژه بنویسید که ارزش املاي داشته باشد. (و - ک - ش) 	
۵- زیر واژه‌های درست خط بکشید. (ازو جل، عزو جل، عزو جل) (آخر الزمان، آخر زمان، آخر الزمان)	
۶- با توجه به معنی، واژه صحیح را انتخاب کنید. (الف) ممنون بر (حصیر- حسیر) زانو زد، پیش شیخ. کتاب در کنار نهاد. (زیر انداز) (ب) گفت: او چه نعمتی است، جز پُروگویی و ادعا و در هم ریختگی (، ظاهر، ضاهر)؟ (شکل، قیافه)	
۷- برای واژه‌های زیر دو هم خانواده بنویسید. مکتب : شعر :	
باز خورد :	